

Vállalkozói életszakaszok sajátosságai a fogyatékossgal élő vállalkozók esetében

Győri Zsuzsanna¹, Csillag Sára², Svastics Carmen³, Hidegh Anna Laura⁴

DOI: [10.29180/978-615-6342-49-2_10](https://doi.org/10.29180/978-615-6342-49-2_10)

Absztrakt

A fogyatékossgal élő emberek vállalkozóvá válásáról és vállalkozási tevékenységükről feltáró kutatásunkat megelőzően nem zajlott még Magyarországon kutatás. Kutatócsoportunk 29 vállalkozóval készített interjút 2019-ben és 2020-ban a vállalkozói lét motivációiról, identitásáról, akadályairól és támogató tényezőiről. Jelen tanulmányban azt tekintjük át, hogy a különböző vállalkozási életszakaszokban melyek azok a tényezők, amelyek támogatták a megkérdezett fogyatékossgal élő vállalkozókat, vagy akadályként, kihívásként jelentek meg. Eredményeink alapján az egyes életszakaszok jellemzői részben hasonlítanak az általános vállalkozói tapasztalatokhoz, azonban vannak speciálisan a fogyatékossgal élő vállalkozókra jellemző kihívások, elsősorban az akadálymentesség hiánya és az előítéletek miatt. Ezek már a megszületés előtti szakaszban is jelentősek lehetnek, majd ezután is fent maradnak, meghaladásuk, leküzdésük azonban akár vállalkozói ötlet vagy egyéb sikertényező forrása is lehet.

Kulcsszavak: vállalkozói életciklusok, Adizes, fogyatékossgal élő vállalkozók

Bevezetés

A fogyatékossgal élő emberek vállalkozóvá válásáról és vállalkozási tevékenységéről feltáró kutatásunkat megelőzően nem zajlott még Magyarországon kutatás (Csillag és mtsai., 2019, 2020), és a téma sajnálatosan alulreprezentált a szabályozásban és a foglalkoztatási gyakorlatban is. Vizsgálódásunkkal ezt a hiány szeretnénk orvosolni.

2018 óta folytatott kutatásunk a vállalkozóvá válásra, mint lehetséges foglalkozási rehabilitációs eszközre kívánja felhívni a figyelmet, amely elősegítheti a fogyatékossgal élő személyek számára a munkaerőpiaci és tágabb értelemben a társadalmi integrációt, magasabb életminőséget eredményezhet. Az, hogy erről kevés szó esik az elméletben és a gyakorlatban, azért is meglepő, mert a fogyatékossgal élő emberek munkaerőpiaci integrációja mind Magyarországon, mind az Európai Unióban cél, erre az államok különböző eszközöket használnak a kvóta-rendszerektől a támogatott vagy védett foglalkoztatáson át az adókedvezményekig.

Az elmúlt években több elméleti keretre épülve elemeztük a fogyatékossgal élő emberek esetében a vállalkozói motivációk, az épségizmus, az identitás, vagy a szabadság koncepcióinak megjelenését, illetve foglalkoztunk a vállalkozói ökoszisztéma általános és speciálisan a fogyatékossgal élő személyek esetében jellemző mintázataival is.

Jelen tanulmányban azt tekintjük át, hogy a különböző vállalkozási életszakaszokban melyek azok a tényezők, amelyek támogatták a megkérdezett fogyatékossgal élő vállalkozókat, illetve akadályként, kihívásként jelentek meg.

¹ Budapesti Gazdasági Egyetem, Pénzügyi és Számviteli Kar, Menedzsment Tanszék. A Fenntarthatóság Gazdasági és Társadalmi Hatásai Kiválósági Központ (CESIBUS), e-mail: gyori.zsuzsanna@uni-bge.hu

² Budapesti Gazdasági Egyetem, Pénzügyi és Számviteli Kar, Menedzsment Tanszék

³ Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Általános Gyógypedagógiai Intézet

⁴ Budapesti Corvinus Egyetem, Vezetéstudományi Intézet, Szervezeti Magatartás Tanszék

Szakirodalmi háttér

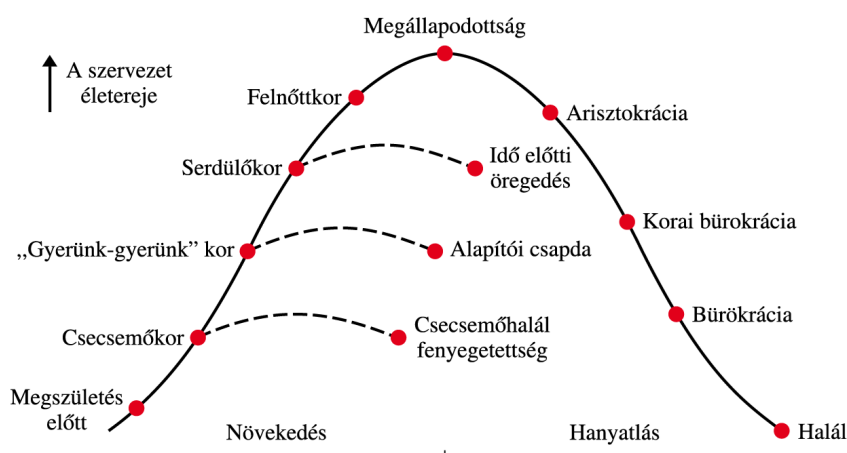
A fogyatékoság világméretű jelenség: a világ 18 éves vagy annál idősebb felnőtt lakosság körülbelül 16%-ának van valamilyen fogyatékosága (Bagheri és mtsai., 2015), így a fogyatékosággal élő emberek a világ legnagyobb kisebbségének számítanak. A WHO (2017) a fogyatékoságot gyűjtőfogalomként határozza meg, amely magában foglalja az egészségkárosodást, a tevékenységi és társadalmi részvételi korlátozottságot. A fogyatékoság széleskörű hatással van az emberek életére, befolyásolva a tanulmányi és karrierlehetőségeket, a függetlenséget, az érzelmi jólétet és a munkavégzést.

A munkaerőpiac az egyik olyan terület, ahol a fogyatékosággal élő emberek komoly nehézségekkel, akadályokkal és sztereotípiákkal szembesülnek, és ennek következtében foglalkoztatási arányuk jóval alacsonyabb az átlagnál. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a fogyatékosággal élő személyek értelmes munkához való jogát gyakran megtagadják, diszkriminációval szembesülnek, beleértve a munkaerő-felvétel, a foglalkoztatás és a karrierépítés feltételeit (Kulkarni, 2016). A munkaerőpiaci szolgáltatások oldaláról gyakran hiányoznak a megfelelő szakmai és foglalkozási rehabilitációs, munkahelymegtartó és munkába való visszatérési programok (Hästbacka et al., 2016). Az alacsony munkaerőpiaci részvételi arány egyik lehetséges megoldása lehet az, ha a fogyatékosággal élő személyek önfoglalkoztatóvá válnak, vagy saját vállalkozást indítanak és vezetnek. Kutatások alapján a vállalkozás tulajdonlása a szakmai rehabilitáció potenciális eszközeként használható fel a munkaerőpiacra való gyorsabb és jobb beilleszkedés, végső soron pedig a társadalmi befogadás és általában véve a magasabb életminőség elérése érdekében (Kitching, 2014). Ez lazán kapcsolódik az EU egyik prioritásához: az Európa 2020 stratégia részeként a vállalkozói szellem előmozdítása, amely az európai gazdaság intelligens, fenntartható és inkluzív növekedéséhez vezet (Pagán, 2009).

Annak ellenére, hogy az elmúlt években megnőtt a tudományos érdeklődés különböző kisebbségi csoportok vállalkozásai iránt, továbbra is kevés az elméleti és empirikus kutatás a fogyatékosággal élő vállalkozókkal kapcsolatban, amelyet Cooney (2008) „elfelejtett kisebbségnek” nevez. A közelmúltban növekvő számban születtek olyan tanulmányok, amelyek a fogyatékosággal élő személyek vállalkozóként szerzett tapasztalatait (Ashley & Graf, 2018), az akadályokat és a támogató tényezőket (Kitching, 2014; Renko és mtsai., 2015; Yamamoto és mtsai., 2012), a vállalkozói motivációt (Cooney, 2008; De Clercq & Honig, 2011; Dhar & Farzana, 2017a), a stresszel és bizonytalansággal való megküzdést (Miller & Le Breton-Miller, 2017; Saxena & Pandya, 2018), a vállalkozói kompetenciákat (Bagheri et al., 2015; Bagheri & Abbariki, 2017), a vállalkozói ökoszisztémát (Csillag és mtsai., 2021), vagy a vállalkozói szabadság megélését (Hidegh és mtsai., 2022) vizsgálják. Egyes tanulmányok a fogyatékosággal élő személyek vállalkozói tapasztalatait más kisebbségi csoportok, például a nők, az etnikai kisebbségek vagy az idős vállalkozók tapasztalataihoz kapcsolják (Cooney and Licciardi 2019; Williams and Patterson 2019). A tanulmányok közös tanulsága, hogy a fogyatékosággal élő vállalkozót körülvevő tágabb és szűkebb környezet döntő szerepet játszik a vállalkozás fejlődésében és túlélésében. Ezen belül egyes tényezők erősebbek, mint más vállalkozók esetében, és vannak sajátos jellemzők is. A szakirodalom azonban eddig azt nem nagyon vizsgálta, hogy ezek a környezeti tényezők és jellemzők hogyan változnak a vállalkozási életciklusban, tehát vannak-e egyedi sajátosságai az egyes életszakaszoknak.

Az életciklus modellek közül tanulmányunkban Adizes (1979) modelljét használjuk. Ez a keretrendszer az emberi élet szakaszaihoz hasonlítja a vállalkozások életszakaszait. Ez általánosságban is érdekes párhuzam, de a fogyatékosággal élő vállalkozók vizsgálatakor azt találtuk, hogy vállalkozói motivációjukat és életútjukat nagyban meghatározza az, hogy a vállalkozás előtt, a korábbi életszakaszokban szüleik, tanáraik és kortársaik hogyan viszonyultak hozzájuk, illetve fogyatékoságukhoz.

1. ábra: A szervezeti életről Adizes-modellje

Forrás: Adizes, 1992 nyomán Poór, 2017

Ichak Adizes a modelljét a fő tevékenységek változásaira építi, nevezetesen az eredmények előállítására (P – producing results), a formális szabályok és eljárások adminisztrálására (A – administrating formal rules and procedures), a vállalkozói tevékenységre (E – entrepreneurial activity) és az egyének szervezetbe való integrálására (I – integration). A tevékenységek összetettsége mellett ez az egyetlen olyan életről modell, amely tíz különböző szakaszt használ (három szakaszt csak a vállalkozás korai életszakaszára), tartalmazza az érettséget és a hanyatlást is, és így a legerősebb hasonlóságot mutatja az emberi élettel. Ezen túl a modell a vállalkozói szerepeket és jellemzőket és a szükséges támogató tényezőket hangsúlyozza a szervezeti sajátosságok helyett, így az adaptív változásokat, a kreativitást és a kockázatvállalást minden egyes szakaszban.

Az 1. ábrán az „x” tengely az időt, az „y” tengely pedig a vállalkozás méretét, érettségét és életerejét mutatja. Az élet kezdetén (megszületés előtt, csecsemőkor és ’gyerünk-gyerünk’ kor) a fő hangsúly a vállalkozói tevékenységen van, és Adizes releváns különbségeket határoz meg e kezdeti fázisok között.

A megszületés előtt a fő folyamatok és tevékenységek az ötletek létrehozásához és az elkötelezettség megerősítéséhez kapcsolódnak. Mivel a kezdő vállalkozások általában nem rendelkeznek olyan forrásokkal, amelyekből külső segítséget tudnának fizetni, minden olyan szereplő, aki rendelkezik a szükséges know-how-val, és azt biztosítani tudja, nagyon fontos. A következő, csecsemő szakaszban az előző költségeit ki kell fizetni, ami a kockázatvállalás kezdetét jelzi. Az új vállalkozásnak külső segítségre van szüksége működőtőke formájában. Fontos jellemző, hogy ebben a szakaszban a döntéshozatal főként rövid távú, erősen centralizált és „leginkább egyszemélyes show-ként írható le” (Adizes, 1979, 5. o.). A ’gyerünk-gyerünk’ szakaszban a stratégiai gondolkodás világos küldetéssel és gyors növekedéssel jön létre. E szakasz eléréséhez és túléléséhez decentralizációra és intézményesítésre van szükség. Az alapítónak delegálnia kell néhány alapvető tevékenységet a szervezeti növekedéshez, hogy elérje a következő szintet. Ehhez a folyamathoz különböző szakértők egy csoportjára van szükség.

A további növekedés során (a serdülőkorban és felnőttkorban) az adminisztratív, szervezeti szerepek és az eredmények, vállalkozói sikerek elérése a legfontosabbak. Az érettség (megállapodottság és arisztokrácia) a formális szabályok, eljárások és a tagok integrációjának szakaszaként írható le, míg a hanyatlás e szervezeti tevékenységek túlhangsúlyozása miatt

következik be (kapcsolódó szakaszok az arisztokrácia, a korai bürokrácia, bürokrácia és a halál). Ez azt jelenti, hogy a hanyatlás elkerülhető a szervezet piaci részesedésének és működőképességének folyamatos kezelésével az öregedés során. A proaktív megelőző menedzsmentfolyamatok segítenek a vállalkozásnak abban, hogy újra és újra megérkezzen és megmaradjon, vagy visszalépjen a növekedés szakaszába, amely az életciklus legtermékenyebb és leghatékonyabb szakasza.

Módszertan

Feltáró kvalitatív vizsgálatunkban 2019-ben és 2020-ban 29 fogyatékossgal élő vállalkozóval és 4 szakértővel készítettünk interjút, amelyben vállalkozóvá válásuk történetéről, motivációjukról, önképükről, identitásukról, a vállalkozóvá válást és a vállalkozást támogató és hátráltató tényezőkről, a vállalkozói ökoszisztémáról kérdeztük őket. Törekedtünk arra, hogy változatos minta jöjjön létre, bár a huszonkilenc vállalkozó közt végül csak nyolc nő volt, és a fogyatékossg tekintetében – egy hallássérült és egy további mentális egészségi problémákkal bíró személytől eltekintve – az interjúalanyoknak mozgás- vagy látássérülése volt.

Az adatelemzés során az NVivo szoftvert alkalmaztuk. A próba kódolás után (a kutatócsoport minden tagja ugyanazt az interjút kódolta, majd összehasonlították és megvitatták a témákat és a kódolás folyamatát) kettős kódolási protokollt követtünk (Creswell, 2003). A második fázisban a felmerülő altémákat azonosítottuk, az ellentmondásokat és a kétértelműségeket több csoportos megbeszélés kíséretében tártuk fel. A résztvevők anonimitását álnevek használatával biztosítottuk. A válaszadókat az interjúk előtt tájékoztattuk a vizsgálat céljáról és a részvétel lehetséges kockázatairól (Kvale, 2007).

Eredmények

A megszületés előtti szakaszt nagyban meghatározza, hogy az emberi élet korai szakaszaiban milyen körülményei voltak a vállalkozóknak, és ehhez hozzátartozik minden olyan élmény és tapasztalat, ami a vállalkozás megkezdése előtt történt. Ezek a tényezők nem vállalkozási, gazdasági szempontból, hanem az alapvető életlehetőségeket meghatározva hatnak a fogyatékossgal élő vállalkozókra. Így minden vállalkozónál releváns ebben a tekintetben a gyermekkor, a serdülőkor és ifjúkor, de azoknál, akik életük későbbi szakaszában váltak vállalkozóvá, akár a további emberi életszakaszok is. A megkérdezettek kiemelték, hogy általában ambivalens Magyarországon a vállalkozók megítélése. Egyfelől egyre inkább hangsúlyos a támogatásuk a gazdaságpolitikában és az üzleti gyakorlatban (különösen igaz ez az innovatív, jól skálázható üzleti modellek esetében), másfelől élnek a 90-es évek elejéről származó előítéletek, amelyek szerint a vállalkozó ügyeskedő, adót csal stb. Ehhez az előítélethez hozzáadódik nehézségként, hogy bár viszonylag könnyen lehet vállalkozást alapítani, a megfelelő kompetenciák és anyagi források megszerzése még mindig nehézkes, ideértve az adminisztratív terheket is. Sok a kényszervállalkozó, a „vállalkozó-kedv” nem jellemző.

A fogyatékossgal élő vállalkozók esetében ehhez még hozzáadódik, hogy a hátrányos helyzetből való indulás, az akadálymentesítés hiánya és az előítéletek éppen azokat az alapvető tulajdonságokat, készségeket és attitűdöt fogják vissza, amelyek a szakirodalom és a gyakorlat alapján a vállalkozói alkalmasság (Vecsenyi & Petheő, 2017) részei: veleszületett tulajdonságok, adottságok, mint például kreativitás, versenyszellem; tanulható, fejleszhető képességek, mint szakmai képességek és tudás, vagy kockázatvállalási képesség; pozitív, „meg tudom csinálni” attitűd; kiterjedt és komplex kapcsolati háló; sokszínű tapasztalat stb. Ezzel kapcsolatban egy fontos kitétel, hogy a korábbi életszakaszok lenyomatai jellemzően eltérnek azoknál, akik fogyatékossga veleszületett, azokétól, akiké szerzett. A szerzett fogyatékossgal élő vállalkozók döntő többsége a balesete/betegsége előtt is vállalkozó volt, vállalkozási alkalmasságuk számos tényezője ebből fakad. A veleszületett fogyatékossgal élő

személyek ezzel szemben néhány kivételtől eltekintve már gyermekkoruktól kezdve korlátozottak voltak a vállalkozói alkalmasság megszerzésében, nem csak fizikai akadályozottságuk, de például túlféltő családi vagy szegregált iskolai környezetük okán. A vállalkozói alkalmasság problémájához hozzáadódik, hogy a fogyatékossgal élő vállalkozók a vállalkozás megkezdése előtti szakaszban is szembesülnek már (ez az érettség szakaszáig döntően nem is változik) az előítéletekkel és az akadálymentesítés hiányával, amely tovább csökkenti a vállalkozás megkezdésének valószínűségét. Többen hangsúlyozták a család és az oktatás, a tanárok, valamint a vállalkozói szerepmoellek jelentőségét mind pozitív (vállalkozást elősegítő), mint negatív (akadályozó) értelemben.

Közvetlenül a vállalkozás indításakor, a csecsemőkorbán az adminisztratív terhek nagyok, illetve az a kérdés merül fel élesen, hogy rendelkezik-e a vállalkozó a kellő vállalkozási tudással és készségekkel, valamint a szükséges információkkal. Itt a formális oktatási intézményeknek még van fejlődni valójuk, a megkérdezettek a tudást inkább autodidakta módon, illetve különböző szakemberektől, vállalkozóktól szerezték meg. Előfordult az az életút is, hogy a személy alkalmazottként dolgozott először és csak fokozatosan indította el vállalkozását, másokat a védett munkahelyek „jövönélkülisége” indított el a vállalkozói életpályán.

A 'gyerünk-gyerünk' korban a pozitív piaci visszajelzés egyfelől motivációs szempontból meghatározó, másfelől a vállalkozás további tevékenységének finanszírozási alapját ideális esetben az eladásokból származó bevétel jelenti. Mindkét hatás katalizálja a vállalkozás további fejlődését – aminek megalapozásáról ez a szakasz igazából szól. A piaci bevételek mellett a másik fontos forrásbevonási lehetőséget az állami pályázatok jelenthetnék, ám ezzel kapcsolatban problémák jelentkeznek mind a kínálati, mind a keresleti oldalon. Ebben a szakaszban a megkérdezett vállalkozók az akadálymentesítés hiányán kívül azt a fogyatékossg-specifikus tényezőt észlelték, hogy egyes ügyfeleknek (pl. az IT-szektorban) imponál, és akár a társadalmi felelősségvállalási tevékenységükbe is illik, hogy a neki dolgozó vállalkozó fogyatékossgal élő személy. Több esetben viszont a fogyasztói előítéletektől tartva a vállalkozók inkább eltitkolták állapotukat. Amennyiben ez nem volt lehetséges, sokszor kerültek olyan helyzetbe, hogy bizonyítaniuk kellett rátermettségüket, hogy képesek elvégezni az adott munkát – ha nem személyesen, akkor más kollegák révén.

A serdülőkorral egyre jobban érezhető a magabiztosság, a saját úton járás. Az előítéletek szerepe csökken – hiszen már van mit felmutatni vállalkozóként, ugyanakkor megjelennek új kihívások az emberi erőforrással, a munkatársakkal kapcsolatban, akiket egyfelől a cég természetes növekedése, másfelől azonban a vállalkozó fogyatékossga okán (pl. az akadálymentesítés hiányának leküzdése miatt) kell foglalkoztatni. A cégen belüli feladatok és munkamegosztás sokszor emiatt nem a hagyományos főnök-beosztott mintát követi, a több személyt is foglalkoztató vállalkozások esetén jellemzőbb volt egy intenzív partnerség és szoros együttműködés és egymásrataltság a fogyatékossgal élő vállalkozó és a nem-fogyatékos kollégák közt. Egy további jelenség, hogy bár megjelent az igény fogyatékossgal élő munkatársak alkalmazására, ezt a piaci lehetőségek és az állami támogatási formák a legtöbb esetben nem tették lehetővé. Megfigyelhető volt ugyanakkor a hasonló, fogyatékossgal élő vállalkozó, mint alvállalkozó bevonása pl. az IT szektorban.

A felnőttkorban az általános vállalkozási kultúrával kapcsolatos, már a csecsemőkornál is megjelenő problémák (a vállalkozói kultúra ambivalens volta, adminisztratív terhek, nehézkes hozzáférés a szükséges információkhoz) lesznek hangsúlyosak. Ennek az az oka, hogy eddigre a fogyatékossgukból fakadó hátrányokat a vállalkozók már kezelni tudják, így ezek az elért üzleti sikereknek, a megerősített anyagi biztonságuknak és a megerősödött önértékelésüknek, emberismeretüknek és kommunikációs képességüknek köszönhetően szinte jelentéktelenné válnak.

Konklúzió

Végig tekintve az egyes életszakaszokban meghatározó akadályozó és támogató tényezőkön, megállapíthatjuk, hogy a vállalkozók által általánosságban tapasztalható nehézségek (pl. adminisztratív terhek, munkavállalók motiválása és megtartása, vállalkozói kultúra hiánya) és támogató tényezők (pl. finanszírozási lehetőségek, piaci kapcsolatok, családi és tanári minták, szerepmoделlek) mellett a fogyatékossgal élő vállalkozók további nehézségekkel kell, hogy megküzdjenek. Ezek nagy része a fogyatékossgához, és az azzal kapcsolatos fizikai és mentális akadálymentesítés hiányához – tehát a nem megfelelően kialakított infrastruktúrához és a többségi társadalomban élő előítéletekhez, sztereotípiákhoz, stigmákhoz – köthető.

Az akadályokkal kapcsolatban azonban fontos azt is látnunk, hogy a fogyatékossga a vállalkozás életében több ponton is pozitívumot hordozott, segítette a vállalkozás fejlődését. Egyrészt a megkérdezett vállalkozók magukkal és alkalmazottaikkal szemben is különösen magas etikai és minőségi elvárásokat támasztanak. Ennek kiindulópontja lehet az, hogy fogyatékossguk okán megtapasztalták, hogy nekik jobban kell teljesíteni, alkalmasságukat és rátermettségüket bizonyítani. Ahhoz, hogy hasonló eredményeket érjenek el, vagy elismerést kapjanak nem csak a nyilvánvaló akadályokat kell, hogy leküzdjék, hanem azt az általános vélekedést is, hogy ők nem képesek másokhoz hasonló teljesítményekre. Másrészt azoknál, akik kifejezetten fogyatékossgal élő személyeknek szolgáltatnak vagy adnak el terméket, hitelességet ad a személyes tapasztalat, az, hogy maguk is valóban ismerik a megoldandó fogyasztói problémákat. Ezen túlmenően arra is láttunk példát, hogy a vevő vagy üzleti partner kifejezetten nyitott volt arra, hogy egy fogyatékossgal élő vállalkozóval legyen üzleti kapcsolatban vagy vele dolgoztasson. Harmadrészt úgy tűnik, hogy a fogyatékossgal élő vállalkozók pozitív identitásának alakításában is fontos szerepet kaphat a vállalkozói lét. Az esetek többségében – kivéve a nyilvánvaló kényszervállalkozókat – tisztában vannak saját teljesítményükkel, büszkéek eredményeikre, hogy egy hátrányos társadalmi helyzetből sikerült vállalkozói sikereket elérni.

Az állam szerepével kapcsolatban a megkérdezett vállalkozók határozott véleménnyel bírtak. Egyrészt a fizikai akadálymentesítés elsősorban az állam feladata lenne, egyfelől a forrásbiztosítás, másfelől a szabályozás és hatékony ellenőrzés, szankciók bevezetése révén. További feladat a mentális akadálymentesítés, az előítéletek csökkentése, ami bár sokszereplős társadalmi teendő, de az államnak, mint aki az összes többi szereplő mozgásterét, lehetőségeit meghatározza, elsődleges felelőssége van ebben. Az oktatásban - akár a speciális, akár a többségi iskolákról van szó - fontos a minőségi képzés biztosítása, a diákok saját magukba vetett hitének, kíváncsiságának, kreativitásának és vállalkozókedvének, motivációinak megőrzése és fejlesztése. A felsőoktatási- és felnőttképzési programokban a szakismeretek mellett szerepet kaphat az alapvető vállalkozói készségekkel való megismerkedés, ezek elsajátítása és fejlesztése a szükséges üzleti, pénzügyi és jogi alapok biztosítása mellett. A vállalkozásfejlesztésben pedig – a munkavállalás egyéb formáinak támogatása mellett – fontos szerepe lehet a fogyatékossgal élő vállalkozók célzott támogatásának inkubátorprogramok, mikrohitel, vállalkozói klubok és egyéb lehetőségek (pl. adókedvezmények) biztosítása révén.

Köszönetnyilvánítás: A TKP2021-NKTA-44 számú projekt az Innovációs és Technológiai Minisztérium Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból nyújtott támogatásával, a Tématerületi Kiválósági Program 2021 (TKP2021-NKTA) pályázati program finanszírozásában valósult meg.

Irodalomjegyzék

1. Adizes, I. (1979). Organizationak Passages—Diagnosing and Treating Lifecycle Problems of Organizations. *Organizational Dynamics*, Summer.
2. Ashley, D., & Graf, N. M. (2018). The Process and Experiences of Self-Employment Among People With Disabilities: A Qualitative Study. *Rehabilitation Counseling Bulletin*, 61(2), 90–100. <https://doi.org/10.1177/0034355216687712>
3. Bagheri, A., Azizi, M., & Fard, F. M. (2015). Managerial Skills Required by Entrepreneurs with Physical and Mobility Disabilities. *International Journal of Management Sciences*, 5(8), 571–581.
4. Cooney, T. (2008). Entrepreneurs with Disabilities: Profile of a Forgotten Minority. *Irish Business Journal*, 4(1), 119–129.
5. Creswell, J. W. (2003). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*.
6. Csillag, S., Győri, Z., Kóródi, E., Svastics, C., & Hidegh, A. (2021). A magyar vállalkozási ökoszisztéma és a fogyatékossggal élő vállalkozók. *Szociálpolitikai Szemle*, VII(1), 25–50.
7. Csillag, S., Győri, Z., & Svastics, C. (2019). Long and winding road? Barriers and supporting factors as perceived by entrepreneurs with disabilities. *Journal of Enterprising Communities: People and Places in the Global Economy*, 13(1–2), 42–63. <https://doi.org/10.1108/JEC-11-2018-0097>
8. Csillag, S., Győri, Z., & Svastics, C. (2020). Vaktában vállalkozni? Fogyatékossggal élő vállalkozók a hazai munkaerőpiacon. *Vezetéstudomány*, 51(4), 26-39. <https://doi.org/10.14267/VEZTUD.2020.04.0>
9. De Clercq, D., & Honig, B. (2011). Entrepreneurship as an integrating mechanism for disadvantaged persons. *Entrepreneurship & Regional Development*, 23(5–6), 353–372.
10. Dhar, S., & Farzana, T. (2017). Entrepreneurs with Disabilities in Bangladesh: An Exploratory Study on Their Entrepreneurial Motivation and Challenges. *European Journal of Business and Management*, 9(36), 103-114.
11. Hidegh, A. L., Svastics, C., Győri, Z., & Csillag, S. (2022). The lived experience of freedom among entrepreneurs with disabilities. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 28(9), 357–375. <https://doi.org/10.1108/IJEBr-03-2022-0222>
12. Kitching, J. (2014). Entrepreneurship and self-employment by people with disabilities (Background Paper for the OECD Project on Inclusive Entrepreneurship, o. 25 p.) [Working Paper]. OECD. <http://www.oecd.org/cfe/leed/background-report-people-disabilities.pdf>
13. Kulkarni, M. (2016). Organizational career development initiatives for employees with a disability. *The International Journal of Human Resource Management*, 27(4), 1662–1679. <http://dx.doi.org/10.1080/09585192.2015.1137611>

14. Miller, D., & Le Breton-Miller, I. (2017). Underdog Entrepreneurs: A Model of Challenge-Based Entrepreneurship. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 41(1), 7–17. <https://doi.org/10.1111/etap.12253>
 15. Poór, J. (2017). *Menedzsment-tanácsadási kézikönyv Innováció—Megújulás—Fenntarthatóság*. Akadémiai Kiadó.
 16. Renko, M., Harris, S. P., & Caldwell, K. (2015). Entrepreneurial entry by people with disabilities. *International Small Business Journal*, 1-24. <https://doi.org/10.1177/0266242615579112>
 17. Saxena, S. S., & Pandya, R. S. K. (2018). Gauging underdog entrepreneurship for disabled entrepreneurs. *Journal of Enterprising Communities: People and Places in the Global Economy*, 12(1), 3–18. <https://doi.org/10.1108/JEC-06-2017-0033>
 18. Vecsenyi, J., & Petheő, A. (2017). *Vállalkozz okosan—Az ötlettől a piacra lépésig*. HVG Kiadó Zrt.
 19. World Health Organization. (2017). *World Health Statistics 2017*.
- Yamamoto, S., Unruh, D., & Bullis, M. (2012). The viability of self-employment for individuals with disabilities in the United States: A synthesis of the empirical-research literature. *Journal of Vocational Rehabilitation*, 35(2), 117–127. <https://doi.org/10.3233/JVR-2011-0559>